

In fața casei, cei doi bărbați curăță cartofi pe tăcute, iar dacă ceva atât de simplu ajunge să te emoționeze este pentru că personajele vorbesc direct cu propria lor bunătate, cu propria lor emoție, cu propriul lor suflet.

arte

Morgen (2010)

Regia: Marian Crișan. **Cu:** András Hatházi, Elvira Rîmbu. **Genul filmului:** Dramă. **Durata:** 110 minute. **Premiera în România:** 01.10.2010. **Produs de:** Mandragora SRL. **Distribuit în România de:** Mandragora SRL.

Expresiile „Cum e turcul e și pistolul”, „Ce ești turc?” sau „Că nu dau turcii!” din bagajul mentalitar al unui alt timp îți vin în minte atunci când vine vorba de turci, cei pe care îi băteau Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul în filmele lui Sergiu Nicolaescu și unde ei vorbeau fluent românește.

Behran (Yilmaz Yalcin), turcul lui Marian Crișan, nu vorbește o boabă românește și pentru comunitatea Salontei, mică localitate pe graniță, trece foarte bine drept țigan, maximul peiorativ cu care poate fi, investit cineva în România. Altfel vorbește destul, cuvintele curg în cascadă și nimeni nu pricepe o iotă, situație de un comic absurd. Un prim punct câștigat de filmul lui Marian Crișan este absența oricărei traduceri, vorbirea devine astfel expresie corporală, gestualitate, totul în personaj se adună în încercarea sa de a-și comunica disperarea. Iar disperarea constituie un limbaj universal, un esperanto pe care îl „vorbesc” toți cei nefericiți. Iar Nelu (András Hatházi), paznic la mall-ul din localitate, pescar amator și posesor al unei case dărăpănate în afara orașului, îl înțelege foarte bine. Întâlnirea dintre turcul care dorește să treacă granița clandestin, fără acte, în Ungaria și apoi în Germania și ardeleanul de un calm exasperant este deopotrivă comică și dramatică. Behran adună în cuvinte o energie disperată, explică, reia fraze-cheie, gesticulează aprins, încearcă să-l plătească pe cel de care se agață cu disperare, iar Nelu îi răspunde în română câte un cuvânt ici și colo. Limbuția lamentației și laconismul aproape filozofic se ciocnesc hilar și emoționant, comicul este aici un efect secundar; tensiunea dramatică, în schimb, se află în prim-plan. Nelu îi dă haine curate și uscate, îl adăpostește în pivniță, încearcă fără succes să-l scoată din țară, apoi îl va așeza la masă și va juca biliard și cărți cu el. El și soția sa, Florica (Elvira Rîmbu), trăiesc modest, totul este sărăcăcios în locuința lor de oameni necăjiți. Cumnatul îi reproșează starea în

care se află soția, soția îi reproșează că este prea moale, duritatea ei este aproape reflexă, acumulare de nemulțumiri și subînțelesuri, intervențiile abrazive, tăioase. Marian Crișan nu vrea să facă din personajul său un erou, în cele din urmă Nelu nu refuză banii turcului, oferiiți, ce-i drept, cu insistență, și își cumpără pe ascuns un instrument de pescuit. Ținut pe lângă casă, Behran încearcă să-și „plătească” șederea, asociindu-se la orice activitate domestică și, dacă turcul știe să spargă lemne, este emoționantă stângăcia cu care încearcă să sape pământul. Între turc și român se leagă o prietenie în care cuvintele nu mai contează, fiecare își vorbește limba, dar solidaritatea vine din empatie, dintr-o umanitate generică care nu se pescuiește cu uneltele filozofilor. Și aici are loc un fel de metanoia camuflată sub aspectul mizerabilist al locului și oamenilor, una poate mai puțin spectaculoasă decât în proza lui Hemingway, *The Short Happy Life of Francis Macomber*, dar nu mai puțin semnificativă. În acest om a cărui viață rezonază cu eșecul, admonestat de cumnat și dirijat până la un punct de imperativele conjugale, se trezește ceva, o personalitate pe care o ține ascunsă. Ascunderea unui emigrant ilegal comportă o serie de riscuri, iar poliția de frontieră îi dă mai mult decât un singur avertisment, luându-l chiar la plimbare nocturnă care îți dă fiori, pentru a-i arăta printr-un binoclu cu infraroșii câțiva fugari care se cred feriți de adăpostul nopții. Aceste avertismente „prietenești” au ceva dintr-o veche teroare înscrisă în memoria tribului, demonstrația de putere a copoilor constituie arma lor psihologică menită să înmoaie rezistența încăpățânată a acestui țăran care călărește o antediluviană motocicletă cu ataș. Cadrul devine memorabil, avem un gros-plan, încadrat de cei doi grăniceri chipul bărbatului are o impasabilitate litificată, privirea sticloasă focalizează un punct abstract, cuvintele ies parcă cu cleștele. Scenariul devine terifiant prin ceea ce evocă istoric, prin jocul de-a șoarecele cu pisica și voluptatea psihologică a celui care demonstrează că deține controlul absolut al celui alt. „Organele” sunt aceleași, cinismul lor devine relevant când, după ce-l saltă pe turc, îl abandonează la marginea drumului, dar nicidecum din considerente umanitare, ci pentru că arestarea sa ar fi implicat formalități care le-ar fi stricat weekendul. Însă ceea ce organele nu „tolerează” oriunde s-ar afla ele este nesupunerea fățișă, revolta care izbucnește spontan în Nelu, și care-l scoate din tiparul laconismului molcom care face savuroase bancurile cu ardeleni. Relațiile pe care cumnatul său le are îl salvează de la arestarea sa imediată, însă, odată declanșat procesul de metanoia, el este

■ cronică filmului de angelo mitchievici

Turcul și Fata Morgana

ireversibil. Un alt om este cel care se opune grănicerilor, cel care-i dă afară din casă, spre stupefacția soției și a cumnatului și chiar a „organelor abilitate”. Turcul abandonat se întoarce de unde a plecat, nu știe alt drum, nu are la cine să solicite ajutor. Îl va primi de la Nelu. De data aceasta știind precis ce riscă, Nelu traversează granița cu turcul în atașul motocicletei, pe un drum interzis, îi arată direcția bună și își întinde uneltele de pescuit. De ce nu pleacă? În mod cert, actul său este o sfidare, o demonstrație, el reprezintă un răspuns în care demnitatea, revolta, sentimentul dreptății și poate cel al unei răscumpărări simbolice față de un trecut inert se amestecă. Deasupra un elicopter mătură iarba înaltă, probabil că Nelu va fi arestat și va face pușcărie pentru complicitate la trecerea ilegală a frontierei. Ar fi greșit să punem gestul lui Nelu pe seama intenției regizorului de a ne oferi o formulă de disidență tardivă, un model de eroism, dar există similarități semnificative care te îndreptățesc să privești personajul, inițial un sadovenian „om de prisos”, într-un context mai larg decât cel anecdotic pe care povestea îl evocă. La începutul filmului, Nelu este oprit la graniță pentru un control și în ciuda atitudinii împăciuitoare-asiguratorie a vameșului român care declară că-l

cunoaște, vameșul ungar îi oprește singurul pește prins pentru că nu deține acte care să dovedească că este proprietarul lui. Situația are o cruzime subtilă în ea, dar nu lipsită de semnificație. Nelu răstoarnă apa cu pește cu tot pe caldarâm și camera rămâne o vreme fixată pe agonia peștelui, pe zbaterile sale pe uscat. Agonia turcului plecat în căutarea familiei sale din Germania cu toată absurditatea ei se află în spațiul de rezonanță al acestei întâmplări în care negocierea umană se izbește de implacabilul literiei de lege. Numai că umanitatea refuză uneori să intre în cadrul restrictiv al unui imperativ juridic. Nu știm ce-l împiedică pe turc să plece cu un pașaport, însă faptul că încă mai are mărci germane care au ieșit de pe piață fiind înlocuite de moneda europeană, euro, demonstrează că și el vine dintr-un capăt de lume. Ceea ce știm fără a vorbi limba turcă este că Behran vrea să-și regăsească familia unde deva în Germania – îi arată câteva poze lui Nelu – și pentru acest lucru și-a asumat toate riscurile. Sunt scene care rămân. În fața casei, cei doi bărbați curăță cartofi pe tăcute, iar dacă ceva atât de simplu ajunge să te emoționeze este pentru că personajele vorbesc direct cu propria lor bunătate, cu propria lor emoție, cu propriul lor suflet. ■